

2008-09-22

Sveavägen 59, plan 6
Box 350, SE-101 26 Stockholm, Sweden

Riksförbundet för homosexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter
The Swedish federation for Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights
Member of International Lesbian and Gay Association (ILGA)

Förbundskansli
+46 8 50 162 900
forbund@rfsl.se

RFSL Media
+46 8 50 162 910
komut@rfsl.se
www.rfsl.se

Fax
+46 8 50 162 999

Webb
www.rfsl.se

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Ansvarig handläggare: Annica Ryng
Telefon: 08-501 62 902

Yttrande över *Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd* (SOU 2008:41)

RFSL – Riksförbundet för homosexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet *Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd* (SOU 2008:41). RFSL lämnar härmed följande synpunkter:

Inledning

RFSL vill inledningsvis passa på att välkomna den *handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål* (skrivelse 2007/08:167) som regeringen nyligen antagit som uttryckligen inkluderar hbt-personers särskilda utsatthet. Könsidentitet och sexuell läggning tas särskilt upp under åtgärdsområdet *Utbildningsinsats riktad till personal inom sjukvården, socialtjänsten, skyddade boende och på ungdomsmottagningar* (s 12) samt *Fortbildning för personal i grund- och gymnasieskola* (s 19). Att regeringen inkluderat hbt i sin handlingsplan är ett tydligt erkännande av gruppens utsatthet.

Inledningsvis är RFSL positiv till att frågan om människohandel och barnäktenskap har utretts i syfte att förbättra lag och kompletterande åtgärder. RFSL är dock kritiska till att betänkandet inte har tagit hänsyn till ett hbt-perspektiv i utredningen och vi lämnar därför en del synpunkter för att uppmärksamma vikten av att se till hbt-gruppens utsatthet.

RFSL utgår från att

- Den svenska regeringen ställer sig bakom Yogyakarta principerna,
- Tolkningen och tillämpningen av den svenska nationell lagstiftningen gällande människohandel och barnnäktenskap ska vara förenlig med Yogyakarta principerna, (vilket särskilt berörs av princip 11 om *The Right to Protection from all forms of exploitation, sale and trafficking of human beings* samt princip 24 om *The Right to Found a Family*),
- Sverige även verkar för att andra stater erkänner Yogyakarta principerna och genomföra dem i nationell lagstiftning.

RFSL anser att

- Hbt-gruppen måste explicit tas upp som en utsatt riskgrupp i arbetet mot människohandel,
- Samhällsservice och berörda hjälporganisationer bör ha adekvat hbt-kompetens för att kunna ge god hjälp och vård till hbt-personer som faller offer för människohandel.
- Särskilt domare, poliser och nämndemän bör få en god utbildning för att kunna göra rätt bedömningar i fallen.
- Rättsliga bedömningar bör vara objektiva där hänsyn tas till försvårande omständigheter och en medvetenhet om flerfaldigt förtryck på grund av bland annat sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck.
- I det fall sexuell läggning framkommer, och det finns en risk för förföljelse i hemlandet, bör personen i fråga ges information och möjlighet att ansöka om asyl på grund av sexuell läggning.
- Den svenska regeringen, i sina internationella kontakter, bör vara tydlig med att även hbt-personer bör inkluderas i det förebyggande och rehabiliterande arbete som respektive stat vidtar för att bekämpa människohandel.
- Det bör synliggöras att även homosexuella, bisexuella flickor och pojkar samt transpersoner kan falla offer för barn- och tvångsäktenskap.
- Det bör synliggöras att även hbt-personer utsätts för hedersrelaterat hot och våld, på grund av sexuell läggning och könsidentitet.
- I utbildning och åtgärder gällande barn- och tvångsäktenskap bör alltid ett hbt-perspektiv finnas med.

Yogyakarta principerna

RFSL utgår från att

- Den svenska regeringen ställer sig bakom Yogyakarta principerna,
- Tolknings- och tillämpningen av den svenska nationella lagstiftningen gällande människohandel och barnäktenskap ska vara förenlig med Yogyakarta principerna, (vilket särskilt berörs av princip 11 om *The Right to Protection from all forms of exploitation, sale and trafficking of human beings* samt princip 24 om *The Right to Found a Family*),
- Sverige även verkar för att andra stater erkänner Yogyakarta principerna och genomföra dem i nationell lagstiftning.

2006 antogs Yogyakarta principerna (www.yogyakartaprinciples.org), en uppsättning juridiska principer om hur internationell rätt ska kunna appliceras på brott mot de mänskliga rättigheterna (MR) baserade på sexuell läggning och könsuttryck. Principerna är sammanställda av en grupp MR-experter från 25 olika länder. Princip nr 11 fastslår att "[e]veryone is entitled to protection from trafficking, sale and all forms of exploitation, including but not limited to sexual exploitation, on the grounds of actual or perceived sexual orientation or gender identity". FN:s specialrapportör för handel med barn, barnprostitution och barnpornografi, Juan Miguel Petit, skriver i sin rapport bland annat att "Gay, lesbian, bisexual and transgender adolescents are more exposed to violence, especially psychological violence. Hostile reactions by society to their gender and sexuality may leave them alone in a marginalized situation that exposes them to exploitation". Vidare belyser han särskilt transpersoners situation och risk för att utsättas för prostitution samt unga hbt-personers risk för att bli exkluderade från familjen, skolan och samhället så att de blir hemlösa och därmed föremål för exploatering.

Carl Göran Svedin och Gisela Priebe's forskning *Selling Sex in a Population-Based Study of High School Seniors in Sweden (2007)* visar bland annat att bland unga bisexuella flickor så är det fler som säljer sex än dem som inte gör det och dessutom säljer de sex i högre utsträckning än heterosexuella tjejer. Även NOVA:s och FHI:s rapporter över hbt-personers hälsosituation, visar tydligt att av den grupp som lider av ohälsa mår unga hbt-personer i alarmerande högre grad sämre än befolkningen i övrigt, vilket ytterligare betonar gruppens utsatthet.

Människohandel

RFSL anser att

- Hbt-gruppen måste explicit tas upp som en utsatt riskgrupp i arbetet mot människohandel,
- Samhällsservice och berörda hjälporganisationer bör ha adekvat hbt-kompetens för att kunna ge god hjälp och vård till hbt-personer som faller offer för människohandel.
- Särskilt domare, poliser och nämndemän bör få en god utbildning för att kunna göra rätt bedömningar i fallen.
- Rättsliga bedömningar bör vara objektiva där hänsyn tas till försvårande omständigheter och en medvetenhet om flerfaldigt förtryck på grund av bland annat sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck.
- I det fall sexuell läggning framkommer, och det finns en risk för förföljelse i hemlandet, bör personen i fråga ges information och möjlighet att ansöka om asyl på grund av sexuell läggning.
- Den svenska regeringen, i sina internationella kontakter, bör vara tydlig med att även hbt-personer bör inkluderas i det förebyggande och rehabiliterande arbete som respektive stat vidtar för att bekämpa människohandel.

RFSL vill komplettera avsnittet om människohandel med utdrag ur FN:s specialrapportör för handel med barn, barnprostitution och barnpornografi, Juan Miguel Petit, rapport om att:

“Transgender youth may be especially vulnerable to entering into prostitution because of adverse reactions to their gender and sexuality on the part of family and peers that may leave them alone and unsupported. The levels of discrimination experienced by young transgender people when trying to find accommodation, obtain an education, get a job and access health services generally leaves them among the most vulnerable and marginalized young people in society. In New Zealand, intensive education programmes on human rights, discrimination, gender and sexuality are considered instrumental to promoting changes in the attitudes that put transgender youth at risk”; para. 124: “Up to 50 per cent of homeless children in Los Angeles, California, identify themselves as gay, lesbian or bisexual and have been forced onto the streets because of homophobia in their homes, schools and communities. They come from all corners of the world. The programme “Counselling on demand” is a counselling service for youth in the sex trade available 24 hours a day, seven days a week. Targeted participants of the programme are homeless gay, bisexual, transsexual and transgender males, 13 to 24 years old, who engage in survival sex on Santa Monica Boulevard, and gay, lesbian, bisexual, transsexual and transgender youths who are in semi-stable to stable living situations and are either working or attending school.”

RFSL vill särskilt betona vikten av att explicit ta upp hbt-gruppen som en utsatt riskgrupp i arbetet mot människohandel. Vår erfarenhet är att, om inte gruppen nämns så kommer den att glömmas bort vid utformning av åtgärder.

Utbildning

Avgörande för att hbt-personer, som är offer för människohandel, ska kunna söka hjälp och få rätt fysisk, psykisk och social rehabilitering är att omgivande samhällsservice och berörda hjälporganisationer har adekvat hbt-kompetens. Med hbt-kompetens menar vi utbildning i frågor om hbt-personers livssituation, livsvillkor och hälsa samt bemötandekunskap. Även inom det förebyggande arbetet är hbt-kompetens avgörande för att nå målgruppen med insatser.

Ett konkret exempel är vikten av att hbt-kompetens ingår vid ett eventuellt inrättande av en nationell hjälptelefon som riktas till offer för människohandel (s 89).

På liknande sätt som kvinnor före människohandelförfarandet är marginaliserade på grund av sin könstillhörighet (s 29) är hbt-personer både dubbelt och ibland trippelt utsatta. Exempelvis är en lesbisk kvinna utsatt både på grund av sin könstillhörighet men även på grund av sin sexuella läggning, en transperson på grund av sin könsidentitet och/eller könsuttryck och även sexuell läggning i de fall personen även är bisexuell eller homosexuell. Det är viktigt människor som arbetar inom fältet utbildas i medvetenhet om att flera grunder för utsatthet, såsom exempelvis sexuell läggning och könsidentitet, könsuttryck, etnisk härkomst och religionstillhörighet, har beröringspunkter med varandra och påverkar utsattheten.

Utbildning vid rättsväsendets myndigheter bör inte enbart beakta mänskliga rättigheter och frågor som rör barn- och könsperspektiv (s 50) utan även mänskliga rättigheter ur ett hbt-perspektiv där utsatthet på grund av sexuell läggning och könsidentitet uppmärksammas. Det är viktigt att motverka de föreställningar som kan påverka utfall av domares bedömning utifrån genus- och könsroller om kvinnor som delaktiga och hur män inte betraktas som offer. Med andra ord anser RFSL att rättsliga bedömningen bör vara objekt där hänsyn tas till försvårande omständigheter och en medvetenhet om flerfaldigt förtryck. Förutom utbildning för domare som tas upp i betänkandet anser RFSL att även poliser och nämndemän är två centrala yrkesgrupper som möter offer för människohandel som också behöver en likvärdig utbildning.

I betänkandet föreslås att utbildning om människohandel bör ges som ett obligatoriskt moment vid ett tillfälle under den vidareutbildning som erbjuds domare (s 297). RFSL välkomnar förslaget och vill återigen betona vikten av att inkludera ett hbt-perspektiv i en sådan utbildning.

Vidare anser RFSL att det bör vara en självklarhet att samtycke som lämnats sedan gärningsmannen använt sig av otillbörliga medel bör anses som

irrelevanta och inte på något sätt tillmätas någon betydelse vid domstolarnas bedömning (s 120).

Gällande frågan om säkert boende för offer för människohandel (s 254), är det viktigt att boendemiljön är fri från homofobiska, bifobiska och transfobiska värderingar så att även hbt-personer kan känna sig trygga och säkra.

Återsändande och asylmöjligheter

I betänkandet tas upp att återsändandet av personer offer för människohandel bör ske *”med vederbörlig hänsyn till personens säkerhet och till läget i eventuella rättsliga förfaranden som har att göra med den omständigheten att personen är offer för människohandel (s 48)”*. RFSL anser det viktigt att i det fall sexuell läggning framkommer, och det finns en risk för förföljelse i hemlandet, bör personen i fråga ges information och möjlighet att ansöka om asyl på grund av sexuell läggning. På samma sätt som rekrytering från etniska minoriteter kan leda till att offret blir utstött ur den sociala gemenskapen (s 146) kan hbt-personer på liknande sätt, ofta som en ytterligare dimension av utsatthet, bli utstötta från sina familjer och samhället. I många länder är homosexuella handlingar straffbart och diskriminering, exkludering och stigmatisering sanktioneras av staten.

Sveriges internationella roll

Utredningen fastslår att *”[r]egeringen för att förbättra det förebyggande arbetet i ursprungsländarena bör arbeta aktivt för att EU:s instrument inom utvecklingsarbetet används (s 88)”*

Sida antog 2006 en *”Handlingsplan för konkretisering av Homo-, Bi- och Transfrågor i utvecklingsarbetet 2007-2009 – Sidas arbete med Homo-, Bi- och Tranfrågor i utvecklingsarbetet”*. Vidare har Sida antagit en *”Handlingsplan för Sidas arbete mot könsrelaterat våld 2008-2010”* där frågor om hbt-personers utsatthet ingår. Med stöd från Forum Syd har RFSL tagit fram *”hbt i utveckling – en handbok om hbt-perspektiv i utvecklingsarbetet”* (2008). Även om oerhört mycket arbete kvarstår, så är Sverige i förhållande till världen på många sätt ett föregångsland för att erkänna och lyfta upp ett hbt-perspektiv i utvecklingsarbeten.

Mer än 85 länder och territorier runt om i världen kriminaliserar homosexuella handlingar. Förbud mot homosexuella handlingar återfinns fortfarande i stora delar av Afrika, Asien, Mellanamerika och Oceanien. Sverige har en betydelsefull roll för att påverka andra länder så att de erkänner de mänskliga rättigheterna och även erkänner hbt-rättigheter som de mänskliga rättigheter de är.

Gällande människohandel anser RFSL att den svenska regeringen, i sina internationella kontakter, bör vara tydlig med att även hbt-personer bör inkluderas i det förebyggande och rehabiliterande arbete som respektive stat vidtar för att bekämpa människohandel.

Barn- och tvångsäktenskap

RFSL anser att

- Det bör synliggöras att även homosexuella, bisexuella flickor och pojkar samt transpersoner kan falla offer för barn- och tvångsäktenskap.
- Det bör synliggöras att även hbt-personer utsätts för hedersrelaterat hot och våld, på grund av sexuell läggning och könsidentitet.
- I utbildning och åtgärder gällande barn- och tvångsäktenskap bör alltid ett hbt-perspektiv finnas med.

Inledningsvis vill vi att det tydliggörs att Sveriges syn gällande äktenskap innefattar samkönade parrelationer:

Betänkandets skrivning (s 154)

”rätten att välja att ingå äktenskap och att fritt välja livspartner är grundläggande mänskliga rättigheter.”

Förslag på ny skrivning

”rätten att välja att ingå äktenskap/**partnerskap** och att fritt välja livspartner/**livspartners, oavsett kön**, är grundläggande mänskliga rättigheter.”

RFSL välkomnar att utredningen noterar att pojkar gifts bort bland annat för att hindra dem från att leva enligt sin homosexuella läggning (s 150). Dock är det viktigt att inte förglömma att även lesbiska och bisexuella flickor och kvinnor samt transpersoner kan falla offer för barn- och tvångsäktenskap.

Även hbt-personer utsätts för hedersrelaterat hot och våld, på grund av sexuell läggning och könsidentitet. Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning är inte utmärkande för en kultur, etnicitet eller religion och variationen av ungdomar är stor. (För mer information se RFSL Rådgivningen i Skånes hemsida www.beder.nu).

Samhället har, såsom utredningen fastslår (s 151), ett stort ansvar att vidta åtgärder för att skydda och stötta offer för barn- och tvångsäktenskap i olika avseenden. Det är vanligt att hbt-personer har dåliga erfarenheter och bristande förtroende för rättsväsendet, vården och andra samhällsinstitutioner. De är rädda för bristande förståelse, stigmatisering, kränkande och diskriminerande behandling. För att kunna nå hbt-personer, offer för barn- och tvångsäktenskap, är det viktigt att de i samhället som möter offren inte bara tillförskaffar sig hbt-kompetens men även synligt förmedlar utåt via sina mottagningar, hjälptelefoner m.m. att instanserna har hbt-kompetens och att de inte utgår från att alla de möter är heterosexuella.

RFSL har valt att inte ta ställning för eller emot en strängare lagstiftning eller om enbart ökad utbildning och kompetenshöjande åtgärder är det bästa sättet

för att människor ska våga söka hjälp. Däremot är vi av åsikten att oavsett lagstiftning eller inte är vikten av ökad utbildning och kompetenshöjande åtgärder essentiell. I utbildning och åtgärder bör alltid ett hbt-perspektiv finnas med.

Utredningen konstaterar att ”[s]traffsystemets viktigaste ändamål är att påverka normerlevnaden. Genom att förena normer med sanktioner och kontroll söker man styra enskildas beteende (s 194). Den norm som påverkar exempelvis att homosexuella pojkar tvingas in i äktenskap är heteronormativitet, dvs. utgår från att alla människor antas vara heterosexuella och identifiera sig med det kön som fastställts vid födseln. I samtliga de utbildnings- och informationsinsatser som utredningen förslår bör vidtas (s 191f) för att åstadkomma en attitydförändring i frågorna och skapa bredare kompetens för att tillgodose de utsatta barnens och ungdomarnas behov av stöd och skydd, bör hbt-perspektivet och heteronormkritiskt perspektiv ingå.

Europarådets konvention om bekämpande av handel med människor

Se inledande avsnitt om Yogyakarta principerna.

Sören Juvas
Förbundsordförande

Jerry Adbo
Politiskt ansvarig

Annica Ryng
Förbundshandläggare